

PRIMA REVOLUȚIE GLOBALĂ REVOLUȚIA MONDIALĂ

(CONSIDERAȚII PE MARGINEA LUCRĂRII)

Prezentul societății umane – avalanșa de evenimente de tot soiul care năvălește peste noi, aproape fără să ne dăm seama, și din pricina căreia se pare că a devenit din ce în ce mai neclar ce este important într-adevăr pentru existența noastră, a oamenilor și a lumii noastre – este fără îndoială datorat în principal dezvoltării culturii și civilizației, nivelului de complicație și birocratizare la care a ajuns societatea umană prin acumulări culturale și civilizatorii progresive dar, din când în când, și restauratorii.

Putem spune că s-a ajuns la un punct în care omul sau, mai bine zis, oamenii se văd obligați să-și facă ordine în propria existență privită din perspectivă generală dar și din perspectiva vieții de fiecare zi a fiecăruia. Problemele, de complexitate de multe ori de nebănuț, care ne macină existența în prezent se cer rezolvate chiar dacă rezolvarea este mereu incompletă (sau poate cu atât mai mult din pricina asta), lăsând mereu loc unei alternative mai potrivite, unei îndoieli în ce privește alegerea făcută; îndoială care, chiar dacă nu e neapărat incertitudine și nu zdruncină din temelii încrederea în soluția adoptată, lasă loc pentru speranța că în viitorul apropiat înțelepciunea omului va găsi o soluție și mai bună. Și, în încercarea lor de a-și rezolva problemele, oamenii nu pot face abstracție – oricât ar fi de sceptici, cinici, originali sau cine știe mai cum – de cultura universală, de valorile, cunoștințele, practicile achiziționate de umanitate de-a lungul existenței sale, care-și pun amprenta, mai mult sau mai puțin conștient, dorit sau nu, asupra oricărei acțiuni umane.

Înțelegerea acestei realități îndeamnă la cercetarea mai atentă și mai generalizată a culturii, a existenței, a câștigurilor și a pierderilor teoretice și practice ale societății umane în vârtejul vieții sale multidimensionale și multimilenare. Și asta cu atât mai mult cu cât înțelesul cel mai adânc al culturii este tocmai acela de a ne da jaloarele unei vieți mai frumoase, mai bune, mai adevărate.

De fapt, momentul pe care-l trăiește societatea omenească la acest sfârșit de secol și mileniu este în același timp unic dar și asemănător altor momente trăite de înaintașii noștri poate la fel de intens și dramatic precum trăim noi, cei de azi, evenimentele, derutele, îndoielile, speranțele și faptele.

Dar poate că o problemă nouă și, în același timp, una din problemele cele mai importante ale momentului istoric pe care îl trăim în prezent este aceea a mondializării, a globalizării lumii și problemelor ei. Această problemă care pare destul de inaccesibilă și chiar puțin importantă pentru omul de rând este, de fapt,

problema cheie de care depinde viitoarea evoluție, mileniul trei al societății omeneste. Încercarea, după cel de-al doilea război mondial, de a ține în frâu tensiunile lumii contemporane prin împărțirea lumii în două sisteme social-politice, se vede că și-a epuizat resursele. Se cere acum o nouă rezolvare a cam acelorași tensiuni, în fond, chiar dacă îmbogățite prin noi descoperiri științifice, obținute pe linia tuturor dimensiunilor științei umane, de la știința fizicii la știința socială.

Semnele arată că nu mai sunt posibile două sisteme de valori politice, că oamenii au, în fond, aceleași idealuri și dispun de aceleași mijloace pentru a și le atinge; și lumea nu poate fi redusă la două eprubete în care națiuni și indivizi să fie aruncați la întâmplare sau cu cinism de semenii lor erijați în zei puternici care-i pot supune fățiș sau pe ascuns pe cei mai slabi. Lecția istoriei este din ce în ce mai evidentă. În mijlocul celor slabi se pot naște puternici capabili să-i înfrângă pe puternicii „consacrați”. Și în astfel de momente evenimentele se derulează de la sine, nemaiputând fi supuse strict raționalității sociale cu care omul se laudă de secole deja. Evenimentele sunt scăpate din mâna celor puternici și cad sub oblăduirea altor puternici care se ridică din mijlocul și pe spinarea tot a celor slabi.

Dar cum se nasc noii puternici?

Aserțiunea bacon-iană după care știința înseamnă putere stă la baza explicației. Într-adevăr, știința înseamnă putere; dar nu știința acumulată, stocată ci știința însușită, asumată, valorificată și îmbogățită permanent prin nouă căutare datorată neliniștii interioare specifice omului și orientată de principii favorabile, în folosul omului. Altfel spus, asumată, valorificată și îmbogățită în folosul omului în general, nu a individului, nu în virtutea dorinței de a fi recunoscut ca „cel mai om dintre oameni” ci a aceleia de om între oameni și om pentru oameni. Rivalitățile născute din egoism și dorința de a obține puterea cu orice preț sunt la fel de periculoase ca prostia și neputința, incapacitatea de a înțelege lumea. Încercarea de concretizare a acestor aserțiuni ne trimite din nou cu gândul la ceea ce s-a întâmplat cu lumea imediat după cel de-al doilea război mondial. Națiunile au trăit un experiment istoric de un tragism greu de imaginat de înaintași și se pare că și de urmași, adică de noi, cei de azi. Învingătorii, puternicii de atunci, trebuiau să hotărască ce drum trebuie urmat după vindecarea rănilor. Unora li s-a oferit alcool, chiar dacă tânjau după apă oxigenată, sătui de durere. Alcoolul i-a vindecat însă mai repede. Și asta pentru cei care-au făcut împărțeala a devenit o catastrofă. Îmbătați de speranța că dacă există cele două laturi ale contradicției balansul va fi permanent și de neînving, nu și-au dat seama când una din laturile contradicției s-a învins pe sine și cealaltă latură a căzut în hău. Drama este pe cale de a ajunge tragedie sau poate comedie; depinde de ambele laturi ale fostei contradicții dar mai ales de resursele autoanulațiilor. Suntem acum în momentul acut al opțiunii: tragedie sau comedie? Sau vom fi obligați să adoptăm din nou tragi-comedia pentru a simplifica nemaîntâlnita complexitate a lumii care ne copleșește?

Evoluția actuală mondială devine nu numai tot mai complexă dar, ce e mai grav, tot mai tensionată și mai greu de suportat de toate națiunile. Mijloacele de

comunicare în masă au contribuit decisiv la conștientizarea faptului că suntem cu toții părți ale aceleiași lumi și că, indiferent de ideologia, politica, economia fiecăreia, toate națiunile sunt compuse din oameni, din ființe ale aceleiași specii îmbarcate pe aceeași arcă și fiecare dintre aceste ființe este responsabilă de plutirea sau înecarea în oceanul planetar. Și nu este vorba numai de „sfidarea sfidărilor mondiale” (cum a fost numită înarmarea nucleară) care pune în pericol existența lumii, ci, în momentul de față, când popoare care mai ieri se lăudau cu realizările lor pe toate planurile nu reușesc să găsească o cale adevărată mersului înainte, se pare că cea mai mare sfidare care stă la pândă este sfidarea culturală și informațională, secundată de o nu mai puțin gravă sfidare morală.

Dar câți dintre prețișii cunoscători ai culturii umane sunt capabili să rezolve sau măcar să înțeleagă într-adevăr problematica atât de complexă care amenință lumea contemporană?

Politice, economice, sociale, tehnologice, culturale în general, psihologice, ecologice, problemele care copleșesc lumea noastră de fiecare zi se constituie cum spunem într-o „problematică mondială”, concept care a devenit emblema „cunoscutului Club de la Roma” care își propunea încă de la prima carte (*Limitele creșterii*) să aibă inițiative „într-o lume din ce în ce mai înțepenită de birocrație”. Conștienți că „ființa umană creează problematica dar suferă în același timp și consecințele sale”, membrii clubului de la Roma sunt de părere că această problematică „cere o analiză sistematică, care să acorde atenția cuvenită nu doar comportării, considerate raționale, dar și elementelor instinctive și aparent iraționale inerente naturii umane, care fac lumea nesigură”. Poate tocmai de aceea, în lucrarea *Prima revoluție globală*¹, care este un raport nu către Clubul de la Roma ci al Consiliului Clubului de la Roma, autorii își propun să reexamineze problematica, să încerce să elucideze unele dintre interacțiunile ei specifice și să lanseze avertismente în legătură cu consecințele și curente determinate de persistența actualelor sisteme economice și actualului comportament uman, chiar dacă prin profețiile lor ar fi acuzați că sunt „profeții sfârșitului lumii”. Autorii, doi membrii proeminenți ai Clubului – Alexandru King, președinte de onoare și Bertrand Schneider, secretar general – își asumă profeția ca „un preludiu necesar pentru evitarea catastrofei”.

Marea tranziție spre un nou tip de societate mondială este în curs. Amploarea ultimelor schimbări și perturbări care au loc în interiorul lumii provoacă unora spaimă, alora credința sau măcar speranța unei revoluții majore la scară mondială. Cele mai spectaculoase evenimente pe care le-am trăit de curând – prăbușirea regimului comunist din Europa, reunificarea Germaniei, criza din Golf – ne ducе cu gândul la ideea că sfârșitul „războiului rece” a dat foc la lume.

Dezarmarea la care s-au angajat SUA și fosta URSS este un element pozitiv dar nu suficient pentru înlăturarea spaimii. Oricum, permanentele probleme ale lumii care nu și-au găsit încă rezolvarea: discrepanțele economice, inegalitățile

¹ Alexander King, Bertrand Schneider, *Prima revoluție globală. O strategie pentru supraviețuirea lumii*, București, Editura tehnică, 1993.

flagrante, coexistența sărăciei extreme în regiuni întinse și a excesului de bogăție susțin și amplifică tot mai mult tensiuni și conflicte care apar în cele mai diferite zone geografice. Ele sugerează neputința sau poate reavoința omului, ilustrează incertitudinea și nesiguranța care învăluie planeta noastră și pot fi considerate în același timp „teme ale revoluției globale”. Iar „semnificația acestei revoluții la scară mondială devine impresionantă dacă ne gândim că proasta sa administrare poate pune în pericol întreaga specie umană” (p. XVII).

Dar ce este, de fapt, în concepția autorilor această revoluție globală?

În primul rând suntem asigurați (de autori) că ea nu are o bază ideologică, ci reprezintă un amestec fără precedent de seisme geostrategice, de factori sociali, economici, tehnologici, culturali și etnici. (Și totuși, cum se poate scăpa de ideologie în acest ansamblu care-a fost mereu marcat de ea?)

Oricum, marea tranziție (scrisă adesea cu majuscule) pune în fața omenirii o dublă provocare:

– să se străduiască să înțeleagă lumea pas cu pas, din aproape în aproape și să pătrundă nenumăratele ei fețe ascunse și

– să învețe cum să conducă noua lume și nu să fie condusă de ea. Și în acest context, scopul nostru, al oamenilor, ar fi în primul rând normativ: „să vizualizăm tipul de lume în care am dori să trăim, să evaluăm resursele – materiale, umane și morale – în așa fel încât proiectul să fie realist și realizabil și apoi să mobilizăm energia umană și voința politică pentru a construi o nouă societate globală” (p. XVIII).

Moda vreuneia sau alteia dintre marile probleme (nucleară, demografică, ecologică, energetică sau cine știe care) este în plin curs și noi, oamenii, trebuie să ținem pasul cu moda. Dar dincolo de aceste mode privirea noastră trebuie să străpungă orizontul pentru a găsi răspunsuri realiste chiar dacă mereu suntem în pericol de a cădea pradă utopiei. Pentru că, așa cum susțin autorii, prognoza este necesară, chiar dacă va fi întotdeauna un relativ eșec. Și pentru a ilustra acest lucru ni se amintește „povestea studiului” cerut în anii treizeci de președintele F. D. Roosevelt administrației sale cu privire la tehnologiile viitorului. Studiul „era într-adevăr fascinant. N-avea decât un defect: nu prevăzuse apariția televiziunii, nici a maselor plastice, a avioanelor cu reacție, a transplantelor de organe, a laserului și nici măcar a pixurilor” (P. XIX).

Pornind de la incertitudinea și ceața provocată tocmai de avalanșa științei și tehnicii, autorii optează pentru prezentarea concisă – cu riscul de a părea superficială și incompletă – a elementelor cunoscute și a interacțiunii lor, prin aceasta urmărind să-și expună cât mai clar concepția despre problematica mondială de azi. Și fără să îndrăznească prezentarea unui plan de „acțiuni concrete pentru salvarea lumii” – în partea a II-a a lucrării, *Rezoluția* – vin cu câteva propuneri practice care sugerează linii posibile de acțiune și indică schimbările de atitudine considerate necesare.

Bogăția cunoștințelor și capacității, resursele și coeziunea actuală dau azi omenirii posibilitatea indiscutabilă (cred autorii) „să construiască o lume mai bună”; chiar dacă teama de schimbare persistă, chiar dacă schimbările încă

nedigerate ale ultimelor decenii, dar mai ales ale ultimilor ani, măresc nesiguranța și chiar această nesiguranță, cred autorii, poate fi un excepțional avantaj în remodelarea societății umane, pentru că ne silește, pe fiecare și pe toți împreună, să ne concretizăm potențialul.

Și în acest sens, autorii își propun să ne provoace la o regândire, împreună cu ei, a problematicii mondiale actuale. Ei prezintă, astfel, în prima parte, principalele schimbări din ultimele două decenii, conștienți că „e greu de crezut că istoria va mai produce o ocazie la fel de promițătoare ca cea de azi și e deci esențial pentru orice omenire să găsească inteligența de a o folosi” (p. 5) cu atât mai mult cu cât dezghețul rigidității geopolitice a ultimilor patruzeci și cinci de ani este doar unul dintre elementele care dau viață revoluției globale. Provoacă-ne să străbatem iureșul schimbărilor (schimbarea economică, independența națiunilor, trezirea minorităților și a naționalismului, dezvoltarea, creșterea urbană, explozia demografică, finanțele mondiale, dispariția valorilor și alte câteva „noi plăgi”) să zăbovim asupra „câtorva domenii de interes maxim” pentru a înțelege cum s-a ajuns la actuala „dezordine a economiei mondiale”, prima parte a lucrării ne îndeamnă la „solidaritate pentru a învinge vidul, materialismul ca anti-valoare puternică, infiltrată peste tot” (p. 82). Și toate acestea punând inteligența umană „serios la treabă”.

Fixând ca axe de referință care au făcut posibilă evoluția politică ce a zguduit lumea și a dus la căderea multor dictaturi – drepturile omului și democrația, autorii le analizează puterea și limitele și ajung la concluzia că „dușmanul comun al omenirii este omul” (p. 88), cuprins de deruta provocată de dispariția valorilor și a reperelor, cuprins de o imensă dezamăgire produsă de „modelul occidental de modernizare, consum, creștere economică și progres social care, în țările în curs de dezvoltare nu și-a îndeplinit niciodată promisiunile, iar în regiunile industrializate a dus la dezumanizare” (p. 94). Dar, pentru a evita o „lume schizofrenică” ce pândește la orice orizont avem la îndemână și „semne pozitive” – „tinerii se pricep să provoace revoluții” (țara noastră este, alături de altele, un bun exemplu);

– „deruta umană este o etapă normală a acestei mari tranziții” (care de cele mai multe ori e scrisă cu majuscule) și apoi, se știe,

– nici o renaștere „nu poate avea loc imediat sau fără durere”. Dar aceste semne pozitive nu trebuie să ne îndepărteze privirea și gândul de la „adâncile dihotomii” și, „acțiunile ipocrite” care sunt, cum spun autorii „cam aceleași atât în interiorul națiunilor cât și între ele, iar reconcilierea la scară națională ar trebui văzută ca parte a procesului global de armonizare” (p. 96).

Copleșiți de o serie de „derapări” care contribuie la suferință – cum ar fi lipsa de înțelegere între elite și mase, separația dintre știință și cultură și conflictul dintre raționalitate și intuiție – „indivizii se simt fără apărare și incapabili de a ataca rădăcinile răului, nu numai consecințele sale” (p. 99).

Suntem iată, provocați ca oameni să alegem: „ne vom lăsa zdrobiți de o problemă ce pare supraumană când chiar noi suntem la rădăcina ei?” sau ne vom aminti ce spunea încă în secolul al VIII-lea Adi Shankarachoya, filosof

hindus și sfânt: „Timpul zboară, viețile noastre se duc și noi nu suntem capabili să trecem peste dorința noastră permanentă de a acapara tot mai multe bunuri lumeste”...?

Răspunsurile posibile la această provocare sunt oferite de autori în partea a II-a a lucrării, *Rezolutica*. Aici se oferă un set de măsuri care par, în acest moment deosebit de necesare. Simțindu-se datori măcar să caute soluții, dacă nu să le găsească, autorii insistă asupra necesității adoptării unei abordări etice, fundamentate pe valorile *colective* care să apară „schițate sub forma unui cod moral de acțiune și purtare”, pentru că, „astfel de coduri și valori – trebuie să constituie sursa relațiilor internaționale și inspirarea deciziilor luate de către actorii principali ai planetei cu bătaie pe diversitatea culturală și pluralism” (p. 105). În același timp însă, „rezolutica” accentuează necesitatea absolută de a căuta soluții concrete în zonele prioritare ale problematicii, fără a uita că factorul timp devine esențial. Tocmai de aceea prin conceptul de „rezolutică” autorii propun o încercare de „atac simultan și comprehensiv al tuturor problemelor, la fiecare nivel” în condițiile în care abordarea problematicii globale, problemă cu problemă și în condițiile fiecărei țări, nu poate decât să înrăutățească situația. Sarcina care ne stă în față este de a înfrunta mii de aspecte în același timp (p. 106).

Trei sunt urgențele care cer „un atac imediat” în vederea constituirii unor posibile modele de rezolutică:

- reconversia de la o economie militară la una civilă;
- încălzirea globală și problemele energetice;
- dezvoltarea.

În concepția autorilor, „transformarea tunurilor în unt și a săbiilor în semănători”, asigurarea unui mediu ambiant apt supraviețuirii și dezvoltării, corectarea imperfecțiunilor politicilor de dezvoltare, abordarea, mai conștiințioasă a politicilor sociale și descoperirea unor noi strategii pentru dezvoltare, care să asigure o mai largă autonomie locală dar și conștientizarea maselor cu privire la lumea pe care o constituie și în care trăiesc, găsirea unei baze pentru valorile morale și spirituale sunt câteva căi de urmat absolut necesar pe linia rezoluticii.

„Faptele arată că suntem în miezul dilemei: ori ne schimbăm, ori dispărem” (p. 139). Or, pentru a face față celor trei priorități (urgențe) esențiale este imperativă, cum arată autorii, o transformare reală a gândirii și comportării. Și în acest sens, o întrebare se pune: sunt sistemele administrative și internaționale, politica tradițională capabile să facă față situației actuale? Pentru că a lua decizii bune, cunoscând faptele și a aplica la timp aceste decizii nu sunt treburi ușoare. Și deficiențele în guvernare sunt adeseori la rădăcina multor probleme, iar o guvernare mai eficace este un aspect al rezoluticii. Și pentru asta e nevoie de „lideri cu profil nou pentru o lume nouă”. Calitățile pe care ar trebui să le aibă astfel de lideri în concepția autorilor ar fi: „o viziune strategică și o abordare globală pentru elementele prioritare ale problematicii; o capacitate de înnoire și de adaptare la schimbare: o perspectivă etică, nefăcând concesii avantajelor; eficacitate în luarea deciziilor după dialogul cu colegii și consilierii, în asigurarea deciziilor și, în același timp, în evaluarea rezultatelor; capacitate de a învăța și de

a încuraja și pe alții în aceeași direcție; curajul de a-și schimba hotărârile în cazul constatării incorectitudinii lor, în urma analizării în amănunțime a problemelor și a percepției exacte a situațiilor (în climatul confrunțațional de azi, astfel de schimbări pot deveni adevărate sinucideri politice); abilitatea de a informa publicul asupra direcției generale a politicii, care să-i dea acestuia încrederea pentru a se identifica cu acea direcție; capacitatea de a îndepărta strategia și tactica spre propriile regiuni, ca mijloace și nu ca scopuri; voința de a pune la punct sisteme prin intermediul cărora să poată fi ascultate nevoile cetățenilor, temerile lor, cererile și sugestiile lor” (p. 159-160). Acestea ar fi dezideratele susținute de autori, conștienți de faptul că în realitate, în prezent, chiar în țările în care corupția în guvern nu este vizibilă, „răsplata conducerii”, care în teorie este servirea societății și satisfacția unei munci bine făcute, este practic, „plăcerea de a avea puterea”. De aceea poate, așa cum arată autorii, „mulți oameni de calitate, care sunt lideri potențiali naționali sau mondiali, se feresc parcă să intre în arena politică, plină de vulgaritate, bîrfă și lipsită de cei pentru care puterea nu este un scop în sine” (p. 166).

În acest context, regăsirea valorilor spirituale și morale este de primă importanță și cartea oferă câteva căi spre acest țel. Iar chemarea la solidaritate – ca valoare etică supremă și ca prim pas în stimularea înțelegerii – la care autorii fac apel în finalul lucrării, pentru ca prin ea să se „facă posibilă o existență umană adevărată și demnă pentru generațiile viitoare” (p. 203), chiar dacă aceasta va presupune multe sacrificii materiale din partea generației actuale, este garanția sigură a unor beneficii generale substanțiale sub aspectul calității vieții.

Scrisă pentru toți cei „stăpâniți de gustul explorării, al descompunerii, al riscului, al învățării” (p. XX) *Prima revoluție globală* este o carte tulburătoare, plină de durere dar și de optimism care vine ca un pansament peste rănile deschise și parcă mai sângărânde ca oricând ale lumii contemporane.

CORNELIA COSTIN